

Theoretical article

ДИФЕРЕНЦИАЛНИ ОСОБЕНОСТИ НА ЮНОШАТА В КОНТЕКСТА НА СИБЛИНГОВАТА КОНФИГУРАЦИЯ

DIFFERENTIAL CHARACTERISTICS OF ADOLESCENTS IN THE CONTEXT OF SIBLING CONFIGURATION

Lyubov Ranova, Ph. D. Student*

Department of Psychology, South-West University „Neofit Rilski“, Blagoevgrad, Bulgaria

Email: lyubov_ranova@abv.bg

Резюме:

Настоящият доклад разглежда диференциалните особености на юношата в контекста на сиблинговата конфигурация. В него се поставя акцент върху ролята на позицията в сиблинговата структура (първороден, среден, последен или единствено дете) за формирането на индивидуални психологически характеристики. Представят се различни научни гледни точки – от психологията, социалните науки и семейните теории – които показват как отношенията в семейството и позицията сред децата могат да оформят личността. Всяка сиблингова позиция носи, както предимства, така и предизвикателства. Обърнато е внимание на потенциалните психологически предимства и предизвикателства, характерни за всяка сиблингова позиция. Докладът цели да подчертае значението на семейната структура и вътреносемейните отношения като фактори, повлияващи личностното развитие през един от най-динамичните етапи на човешкия живот – юношеството.

Ключови думи: сиблинги, юноши, позиция, семейство, идентичност, поведение

Abstract:

This report explores the differential characteristics of adolescents in the context of sibling configuration. It emphasizes the role of birth order (firstborn, middle child, last-born, or only child) in shaping individual psychological traits. Various scholarly perspectives—from psychology, social sciences, and family theories—are presented to illustrate how family relationships and a child's position among siblings can influence personality development. Each sibling position presents both advantages and challenges. The report highlights the potential psychological benefits and difficulties specific to each birth order. Its aim is to underscore the importance of family structure and intra-family dynamics as influential factors in personality development during one of the most dynamic stages of human life -adolescence.

Keywords: siblings, adolescents, birth order, family, identity, behavior

Увод

Семейството е първата социална среда, в която детето формира своята личност. Освен родителите, важно значение върху социалното и психичното развитие, оказват и братята и сестрите. Сиблинговата конфигурация – позицията на детето по поредност на раждане, пол и броя на сиблингите се явява значим фактор, който оказва влияние върху формирането на индивидуални личностни особености.

Юношеството е критичен възрастов етап от развитието на човека, който е съпроводен с търсене на идентичност, стремеж към автономия и емоционална нестабилност. В този смисъл ролята на сиблинговата позиция придава особено значение, влияейки върху увереността, отговорността, социалната активност и адаптивността на юношата.

Настоящия доклад има за цел да изследва на теоретична основа, как се отразява сиблинговата конфигурация върху личностните характеристики на тийнейджъра. Ще бъдат разгледани основните позиции на сиблингите, като им се посочат характерните особености. Ще се изясни и възможното влияние на тези позиции върху психичното развитие на детето в периода на юношеството. Докладът се базира на литературен обзор като има за задача да очертае насоки за провеждане на бъдещи изследвания и практическо приложение.

Актуалност на темата

В днешно време влиянието на сиблинговата позиция върху развитието на личността, придобива все по-голямо значение. Това се дължи на динамичните трансформации, които се наблюдават в съвременното семейство - значително намалява броя на децата и структурни промени - отглеждане от един родител, или от „доведен“ родител.

Позицията на юношата сред братята и сестрите е условие, което оказва съществено въздействие върху неговата адаптация, емоционална зрялост и представа за себе си. Разглежданият период се явява критичен, според възрастовите особености и се свързва с изграждане на идентичност и независимост. Вътрешносемейните отношения влияят в значителна степен върху този процес.

Познанията по тази тема ще бъдат от полза както за педагогическата, така и за консултативната практика за ефективна работа с подрастващите. Темата е слабо разработена в българската научна литература, заради което тя е актуална, както за теоретичен анализ, така и като основа за бъдещи емпирични изследвания.

Цел и задачи на теоретичното изследване

Да се изследва влиянието на сиблинговата конфигурация на юношата върху формирането на личностните му особености, социална адаптация и самооценката.

1. Да изясни понятието „сиблингова конфигурация“ и влиянието му върху развитието на личността.
2. Да се анализират основните теоретични концепции относно влиянието на сиблингите върху формирането на идентичността на юношата.
3. Да се представят основните личностни особености на всяка от позициите на сиблингите по поредност на раждане.
4. Да се проследи изграждането на социален опит и умения от семейните взаимодействия.
5. Да се очертае практическото приложение на теоретичните знания за ефективна работа с подрастващите.

Теоретичен обзор на разглеждания проблем и неговата значимост

DIFFERENTIAL CHARACTERISTICS OF ADOLESCENTS IN THE CONTEXT OF SIBLING CONFIGURATION

Понятието „сиблингова конфигурация“ означава подредбата на децата в семейството според: редът на раждане, броят, полът и възрастовата разлика. Тези обстоятелства се явяват значими психологически и социални фактори, които влияят върху развитието на индивида. Ролята на семейната система с оглед формирането на личността, корени своята теоретична основа в редица психологически направления.

Първ Алфред Адлер (Adler, 1928) формулира тезата, че редът на раждане има въздействие с траен характер върху личностните черти и социалното функциониране. Според него първородните често демонстрират повишена отговорност и стремеж към лидерство, средните са по-ориентирани към посредничество и справедливост, а най-малките – към креативност и търсене на внимание. Единствените деца, от своя страна, развиват повишена зрялост, но могат да проявяват затруднения в междуличностните отношения, поради липсата на опит в сиблингови взаимодействия.

Първородните деца трябва да бъдат „пример“ за по-малките, според очакванията на родителите. Характеризират се със засилено чувство за отговорност и склонност към лидерски роли.

В междинна позиция се намират средните деца. Те са по-ориентирани към социална справедливост и често имат ролята на медиатор, в условията на семейните отношения. Тази характеристика произтича от нуждата им да се утвърдят между по-големия и по-малкия сиблинг. С оглед на взаимоотношенията в семейството често при най-малкото дете се наблюдава жизнерадост в поведението, творчески подход с насоченост към привличане на вниманието. Разбираемо с оглед на това, че се приема като „бебето“ в семейството. Единствените деца, в резултат на по-интензивните контакти с възрастните, развиват високо ниво на зрялост. Липсата на контакти с братя и сестри, недостатъчното развитие в социалните умения, от гледна точка на равноправните отношения, води до затруднения в междуличностните интеракции.

Идеите на Адлер са разширени от Франк Сълоуей (Sulloway, 1996), който изследва сиблинговата конфигурация от еволюционна перспектива. Според него личностните стратегии на децата се оформят в условията на конкуренция за родителското внимание, грижа и подкрепа. Той е привърженик на тезата, че първородните деца обичайно следват установените норми, а по-малките са по-склонни да се противопоставят, да проявяват опозиционно поведение и да търсят новости.

Според психосоциалната теория на Ерик Ериксън (Erikson, 1968), юношеството представлява важен етап, в който се формира личната идентичност и се изпитва необходимост от автономия и независимост. С оглед на това, отношенията между братята и сестрите се явяват източник на подкрепа, но и на напрежение, защото имат въздействие върху формирането на самооценката, социалната компетентност и адаптацията на юношата.

Значението на сиблинговата позиция, като част от подредбата на ролите в семейството и взаимодействията им се подчертава и от системната семейна терапия (Minuchin, 1974). В този контекст, сиблинговата конфигурация не е само биографичен факт, а ангажиран компонент в личностното развитие.

Важността на проблема, който се разглежда в настоящия доклад, се отразява в повишената нужда от индивидуализиран подход при работата с подрастващите. Познаването на сиблинговите позиции ще подпомогне педагогическите специалисти, психолози и социални работници при оценката на характеристиките на личността, нейните поведенчески прояви и нужди от подкрепа. В България темата е все още малко изследвана, а това дава възможности за провеждане на бъдещи емпирични изследвания.

Понятието „сиблингова конфигурация“ се отнася до структурни и функционални характеристики на семейните взаимоотношения, определени от броя, реда на раждане, пола и позицията на сиблингите в рамките на семейството. Тази конфигурация е значима за формирането на личностните особености и социалните умения на индивида. Особено значение придобива през юношеството, когато се оформят ключови аспекти на идентичността и междуличностните взаимоотношения (Dunn, 1983; McNale, Updegraff & Whiteman, 2012).

В изследователската литература сиблинговата подредба най-често се разглежда чрез класифициране на позициите в реда на раждане: първороден, среден, последен и единствено дете (Sulloway, 1996). Първородното дете често е по-отговорно, амбициозно, склонно към лидерство. Това се дължи на родителските очаквания и изисквания към него. Средното дете има ролята на посредник, развивайки умения за компромис, често сътрудничи, тъй като се намира в позиция на баланс между по-големите и по-малките сиблинги. Последното дете по реда на раждане често се характеризира с креативност, по-голяма свобода и добра адаптивност към социалната среда. Това се явява в резултат на по-малко строгия контрол от страна на родителите. При единственото дете се наблюдава силна индивидуалност и автономност, високо ниво на зрялост, като често се възприема като „малък възрастен“ в семейството (Brody, 1998; Paulhus, Trapnell & Chen, 1999).

Проучванията върху отношения на братята и сестрите започват още в началото на XX век, но през последните десетилетия предизвикват особен интерес за психологията на семейните отношения и психологията за развитието на личността. Първоначалните научни теории, включително и теорията на Алфред Адлер, подчертават ключовото значение на сиблингите за формиране на мотивация и индивидуален стил на поведение (Adler, 1927). Съвременните изследвания разширяват този подход и включват цялостен анализ на връзките между братята и сестрите, както и на влиянието на пола, броя на децата в семейството, поредността на раждане и социално-културните условия. (Tucker, McNale & Crouter, 2003).

Мястото на юношата в сиблинговата конфигурация формира модели на социално поведение, и въздейства върху развитието на самочувствието, емоционалната саморегулация, както и върху когнитивните умения. Изследванията показват, че при първородните деца се наблюдава по-висока степен на целеустременост и съвестност. За средните сиблинги са характерни добри умения за адаптация, както и социална чувствителност. Склонност към рисково поведение и иновации показват последните по поредност на раждане. При единствените деца се наблюдава висока степен на

DIFFERENTIAL CHARACTERISTICS OF ADOLESCENTS IN THE CONTEXT OF SIBLING CONFIGURATION

самостоятелност и сензитивност към социален стрес (McGuire, McHale & Updegraff, 1996; Buhrmester & Furman, 1987).

В едно семейството броят на братята и сестрите, както и полът им имат ключово значение върху взаимодействието между индивидите, както и върху диференциалните особености на юношата. Обикновено по-големия брой на сиблингите води до по-сложна социална среда. Тя дава предразполага възможност на юношата да развие добри умения за разрешаване на конфликти и сътрудничество (Cicirelli, 1995). Сиблинги от противоположен пол често обогатяват своя социален опит, разбиране и чувствителност към представителите на другия пол. (Whiteman, McHale & Crouter, 2007). Например, ако момче расте в семейство със сестри, то има склонност да развие по-голяма чувствителност и емоционалност при общуване. При момиче, което живее в семейство с братя, ще усвои техните поведенчески модели на независимост, социална адаптивност и др. Този пример подчертава значението на семейната среда и сиблингите и тяхното ключовото участие при формиране на личността. Разглеждането на личностното развитие през призмата на сиблинговата конфигурация предоставя възможност за по-задълбочено разбиране на индивидуалните различия между юношите. Цялостната структура на сиблинговите отношения – включително редът на раждане, броят и полът на братята и сестрите са фактори, които участват в социализацията на индивида в рамките на семейната система. Именно в периода на юношеството, когато формирането на идентичността се намира в центъра на психологическите процеси, тези вътрешносемейни взаимодействия придобиват особена важност.

Поредност на раждането и личностни характеристики

Според класическите концепции на Алфред Адлер (Adler, 1928), позицията на раждане влияе върху развитието на личностни черти като отговорност, доминантност, самоувереност или стремеж към принадлежност.

Първите деца често изпитват силен натиск да отговарят на родителските очаквания. Това ги прави по-амбициозни и склонни да приемат ръководни роли. Поведението им е насочено към постижения, контрол и стремеж към утвърждаване на авторитет.

Средните деца се развиват във вече заети роли – от по-големите и по-малките братя или сестри – което често поражда нужда от самоутвърждаване чрез търсене на уникалност или адаптивност. Те могат да проявяват висока социална чувствителност и дипломатичност. В юношеска възраст проявяват известна вътрешна несигурност, поради нуждата от индивидуалност (Sulloway, 1996).

Най-малките в сиблингова група обикновено са свързани с по-голяма спонтанност, емоционалност и склонност към творчество, като в юношеството тези черти могат да се проявят в търсене на внимание или подчертано неконвенционално поведение. Поради по-малкия натиск от страна на родителите, те често развиват силна емоционална интелигентност, но също така и потребност от утвърждение.

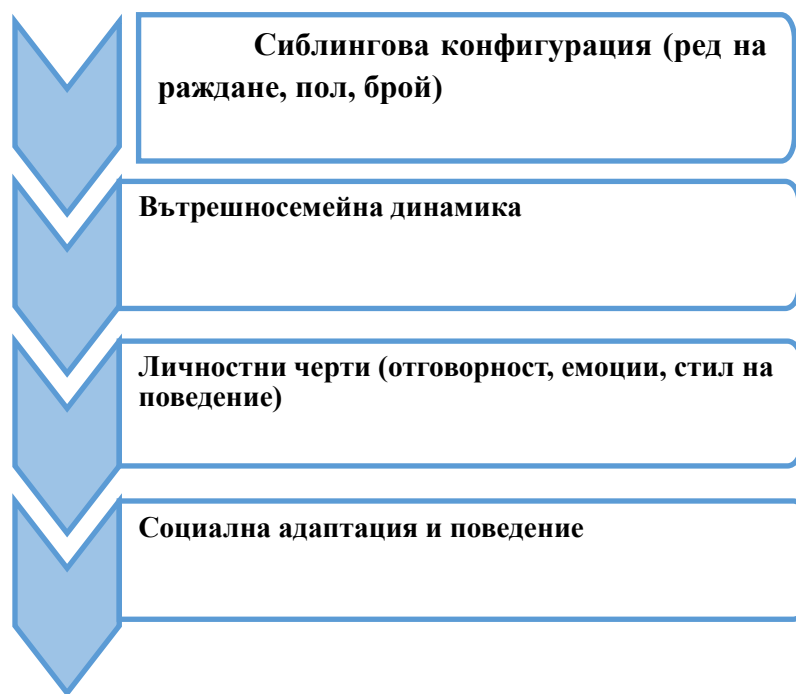
Единствените деца показват зрялост, умения за самоорганизация и самостоятелност, същевременно с това изпитват и затруднения в междуличностното

общуване с връстниците. Често търсят одобрение на възрастните (Falbo & Polit, 1986). Те трудно приемат критика, защото се стремят към съвършенство.

Сиблинговите взаимодействия могат да бъдат хармонични или конфликтни. Това влияе върху поведението и емоциите на юношата. Според Dunn (2007), позитивните отношения между сиблингите допринасят за развитието на умения за сътрудничество и разрешаване на конфликти, а хроничните сиблингови конфликти засилват емоционалната нестабилност и предизвикват социалната изолация.

В рамките на системната парадигма (Minuchin, 1974), сиблинговата конфигурация се разглежда като част от по-широката семейна система, където йерархии, правила и роли се преразпределят динамично. В юношеството тези процеси се активизират, тъй като юношата не само се стреми към самостоятелност, но и се опитва да преосмисли и преразгледа позицията си в рамките на семейните отношения. Сиблинговата позиция предоставя контекста, в който се упражняват стратегии за влияние, съревнование, сътрудничество и самоутвърждаване.

Във връзка с представената дотук информация, за по-голяма нагледност в следващата фигура ще изобразим етапите влиянието на сиблинговата конфигурация върху семейната динамика и социалната адаптация в юношеството.

****Източник: съставен от автора*

Фигура 1. Влияние на сиблинговата конфигурация върху семейната динамика и социалната адаптация в юношеството

Фигурата представя влиянието на факторите, които имат значение за формиране на личността и социалното поведение на юношата.

DIFFERENTIAL CHARACTERISTICS OF ADOLESCENTS IN THE CONTEXT OF SIBLING CONFIGURATION

Структурно този модел представлява четири етапа, всеки от които зависи от предходния. Първи етап – ред на раждане, пол, брой или сиблингова конфигурация се приема за първи фактор. Различната позиция между братята и сестрите определя семейните взаимодействия.

Втори етап – Вътрешносемейна динамика – сиблингите влияят на взаимодействието на отделните членове в семейството.

Трети етап - Личностни черти – в резултат на взаимодействието в семейството, юношата изгражда основни личностни качества и поведенчески стилове.

Четвърти етап – Социална адаптация и поведение – уменията на юношата да се адаптира в социалната среда, сред връстници, в обществото и др.

Таблица 1. Психологически интерпретации на сиблингова позиция и съответните личностови характеристики:

Сиблингова позиция	Основни характеристики	Психологически интерпретации
Първороден	лидерство, отговорност;	Изгражда се чувство за дълг и нужда от одобрение на възрастните; стреми се да бъде пример.
Среден	посредничество, чувствителност;	Често търси баланс и справедливост; усеща се пренебрегнат, затова развива социални умения.
Последен	спонтанност, зависимост;	Често получава повече внимание; развива чар и умения за манипулация или зависимост от другите.
Единствено дете	самостоятелност, перфекционизъм;	Свиква с внимание от възрастни; амбициозно, но и социално изолирано или тревожно.

***Източник: Съставен от автора по материали на: Adler, Sulloway, Paulhus, Falbo & Polit, McHale

Представените данни в табл. 1 показват обобщение на характерните личностни особености на сиблингите в условията на сиблинговата конфигурация. Сравнението на четирите основни позиции разкриват влиянието на семейството за формирането на емоциите поведението на юношата. Психологическата интерпретация на основните характеристики дава представа за особеностите на личността на юношата.

Сиблингова позиция е свързана с определени очаквания и роли. Насърчавано от родителите си, да бъде отговорно и организирано е първото дете, докато най-малкото дете често развива емоционална експресивност и гъвкавост като начин за привличане на внимание.

Вътрешносемейната динамика създава социален опит в сиблингите. Подготвя ги по-лесно да могат да влизат в различни социални роли. И ако средните деца се чувстват пренебрегнати, те развиват чувство за справедливост, търсейки баланс и изграждайки добри социални умения. Единствените деца са свикнали с вниманието на възрастните, но пък срещат затруднения в общуването си с връстниците, поради липсата на братя и сестри.

Информацията от таблицата е от съществено значение за откриването на поведенчески модели, характерни за всяка сиблингова позиция, което е добра насока за работа на специалистите с юношите.

Юношеството като етап на личностно развитие

Юношеството е период на преход между детството и зрелостта. Условно обхваща възрастта между 13-19 години. Този стадий се характеризира с интензивно развитие на идентичността и засилен стремеж към социална и емоционална независимост. Според Ерик Ериксон (Erikson, 1968), юношеството е и критичен период, през който личността изгражда трайни ценности, нагласи и модели на поведение.

От биологична гледна точка, това е период на ускорен физически растеж и полово съзряване на индивида. Тези физически особености оказват влияние върху самооценката и телесния образ на подрастващия. През този възрастов етап мисловния процес се усложнява, което се дължи на промените в пластичността на невроните и развитието на префронталния кортекс. Наблюдава се повишена емоционалност и импулсивност (Steinberg, 2005).

От психологическа гледна точка, юношата преживява засилен интерес към търсене на „Аз-а“ – идентичността. Този процес е съпроводен емоционална нестабилност, противоречиви чувства и чести конфликти с родителите. Ерик Ериксън (Erikson, 1968) в този период определя основния психосоциален конфликт като „идентичност срещу роля на объркване“. Отговорът на въпроса: „Кой съм аз?“, юношата намира в рамките на своето семейство, връстници и общество.

От социална гледна точка, в този възрастов етап, централно значение имат социалните взаимоотношения с връстниците. Ролята на групата и начинът, по който тя приема или отхвърля индивида е ключова за формиране на социалната идентичност.

В семейната среда нещата придобиват друг, до този момент, характер - стремеж към независимост, съпротива, критика спрямо родителите. Взаимоотношенията със сиблингите също придобиват друго значение. По-голямото дете е пример или съперник, с когото се сравняват другите деца в семейството. При по-малкото дете развива чувство за отговорност, а понякога и ревност, в случаи когато получават повече внимание. Взаимоотношенията в семейството подпомагат подрастващият за изгради виждане за себе си. В стремежа към независимост, семейството остава основен източник на сигурност за

DIFFERENTIAL CHARACTERISTICS OF ADOLESCENTS IN THE CONTEXT OF SIBLING CONFIGURATION

младия юноша. Той се отделя емоционално от родителите си, и започва да изгражда своята идентичност, чрез възможностите на другите си социални роли.

Отношенията със сиблингите в този период могат да бъдат двойствени – от една страна изпълнени с доверие и близост, а от друга с ревност и съперничество за родителското внимание. Тези отношения дават възможност на юношата да експериментира в различни роли - приятелства, интимни връзки, професионални отношения и др. Позиция на сиблингите оказва влияние върху избора на юношата с кого да се идентифицира, на кого да прилича и подражава поведенчески. Първородните деца обикновено се стремят да отговорят на родителските очаквания към тях. Те имат лидерски качества и поемат ролята на защитници в семейството. Средните деца се стремят по собствен начин да намерят собствен път и начин да се открийт от другите. Чрез по-различно и по-необичайно поведение, най-малките деца насочват вниманието на родителите си към себе си.

Заклучение

Изследователска цел на настоящия доклад се позовава на основни теоретични концепции в научната литература и прави анализ на влиянието на сиблинговата позиция върху диференциалните особености на детето в периода на юношеството.

През няколко основни етапа преминава изследването на научните теории, които аргументират направените заключения и посочват важноста на разглеждания проблем.

Представено е понятието „сиблингова конфигурация“ като съвкупност от фактори: ред на раждане, пол, брой на децата в семейството. Тези елементи оказват влияние върху развитието на личността на сиблингите, формирането на идентичност, социална адаптивност и самооценка.

Представени са задълбочено вижданията на класиците Адлер и Сълоуей, за отношението между реда на раждането и формирането на индивидуалността. Важноста на семейството в условията на процеса на социализация е застъпено и в теорията на Ериксон за психосоциалната перспектива и системната теория на Минучин.

Анализът на основните характеристики за всяка една сиблингова позиция, позволява да се открият ясни личностни профили на юношите. От теоретичните проучвания става ясно, че първите деца се характеризират с висока отговорност, често проявяват склонност към контрол и се стремят да отговорят на родителските очаквания. Средните деца имат висока социална чувствителност, потребност от самоутвърждаване и изграждат умения за посредничество. Най-малките от своя страна са по-емоционални и креативни, в някои случаи прибегват до неприемливо поведение, търсейки внимание, като целят да се открийт от останалите. Единствените деца се очертават с високо ниво на самостоятелност и зрялост, стремят се към съвършенство. Това, че нямат братя и сестри затруднява общуването им с връстници, прави ги по-чувствителни към критика, по – несигурни, често търсят одобрение от възрастните.

Особено внимание е обърнато на значението на половите различия и броя на децата в семейството. При сиблингите от противоположен пол се наблюдава обогатяване на социалния опит и по-гъвкаво ролево поведение.

Резултатите от теоретично проучването дават основание да приемем, че позицията на братята и сестрите в семейството е съществен фактор за изграждането на идентичност, самооценка и социални умения в подрастващите. През юношеството са засилени процесите на самоопределяне и емоционална независимост. Отношенията между сиблингите в семейството имат тренировъчна функцията за по-нататъшните социални роли, в които ще влиза в бъдеще младия човек.

В зависимост от тяхната сиблингова позиция може да се направи по-задълбочена диагностика на техните личностни потребности и поведенчески прояви. Разгледаният проблем притежава висока практическа стойност, като позволява прилагане на индивидуализиран подход при работа на специалистите с юношата.

В заключение, чрез постигане на поставената цел, настоящият доклад очертава важни насоки за бъдещи емпирични изследвания. Съвременното семейство има разнообразна структура, повлияна от различни културни и социални фактори. Това от своя страна прави позицията на братята и сестрите обект на засилен изследователски интерес. Познавайки същността и особеностите на отношенията им ще подпомогне разбирането на механизмите да формиране на здрава, социално адаптирана и емоционално устойчива личност.

References

- Adler, A. (1928). *Understanding human nature*. Greenberg. <https://psycnet.apa.org/record/1928-00537-000>
- Brody, G. H. (1998). Sibling relationship quality: Its causes and consequences. *Annual Review of Psychology*, 49(1), 1–24. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.49.1.1>
- Buhrmester, D., & Furman, W. (1987). The development of companionship and intimacy. *Child Development*, 58(4), 1101–1113. <https://doi.org/10.2307/1130550>
- Cicirelli, V. G. (1995). *Sibling relationships across the life span*. Springer. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4757-6509-0>
- Dunn, J. (2007). Siblings and socialization. In J. Grusec & P. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization* (pp. 309–327). Guilford Press. <https://www.sci epub.com/reference/437327>
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton & Company. <https://archive.org/details/identityyouthcri0000erik>
- Falbo, T., & Polit, D. F. (1986). Quantitative review of the only child literature: Research evidence and theory development. *Psychological Bulletin*, 100(2), 176–189. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.100.2.176>
- McGuire, S., McHale, S. M., & Updegraff, K. A. (1996). Sibling relationships and patterns of parent-child communication in adolescence. *Developmental Psychology*, 32(4), 627–637. <https://www.child-encyclopedia.com/peer-relations/according-experts/sibling-relations-and-their-impact-childrens-development>
- McHale, S. M., Updegraff, K. A., & Whiteman, S. D. (2012). Sibling relationships and influences in childhood and adolescence. *Journal of Marriage and Family*, 74(5), 913–930. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2012.01011.x>

DIFFERENTIAL CHARACTERISTICS OF ADOLESCENTS IN THE CONTEXT OF SIBLING CONFIGURATION

- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Harvard University Press.
<https://psycnet.apa.org/record/1974-21519-000>
- Paulhus, D. L., Trapnell, P. D., & Chen, D. (1999). Birth order effects on personality and achievement within families. *Psychological Science*, 10(6), 482–488. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00192>
- Steinberg, L. (2005). Cognitive and affective development in adolescence. *Trends in Cognitive Sciences*, 9(2), 69–74. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2004.12.005>
- Sulloway, F. J. (1996). *Born to rebel: Birth order, family dynamics, and creative lives*. Pantheon Books.
<https://psycnet.apa.org/record/1996-98980-000>
- Tucker, C. J., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (2003). Dimensions of mothers' and fathers' differential treatment of siblings: Links with adolescents' sex-typed personality characteristics. *Family Relations*, 52(1), 82–89. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00082.x>
- Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (2007). Explaining sibling similarities: Perceptions of sibling influences. *Child Development Perspectives*, 1(2), 124–128. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2007.00027.x>